

Спеціалізованій вченій раді Д 26.007.04
Національної академії внутрішніх справ
(03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1)

ВІДГУК

офіційного опонента

**доктора юридичних наук, професора,
професора кафедри конституційного права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Васильченко Оксани Петрівни
на дисертаційне дослідження
Марчука Миколи Івановича
на тему «Державний лад Республіки Польща»,
представлене на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за
спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право**

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах української державності поступово зростає роль наукових досліджень, присвячених проблемам системного врегулювання організаційно-розпорядчої діяльності державно-владних інститутів. Даний процес обумовлений, зокрема, високим рівнем динаміки загальнодержавних та регіональних процесів як в Україні, так і в країнах Європи в цілому, а також потребою постійного коригування владного механізму аж до рівня структурно-функціональної оптимізації наявної моделі державного ладу.

Водночас не викликає сумніву, що такі масштабні перетворення є неможливими без урахування зарубіжних позитивних (а, подекуди, й негативних) напрацювань в означеній сфері. І чим більше такий досвід буде стосуватися максимально подібної за ознаками до України держави, тим більш практично можливою буде його рецепція (повна або часткова) на українському ґрунті з відповідним урахуванням національних державницьких традицій.

Саме тому вважаємо виваженою та актуальною з точки як сьогодення, так і майбутніх орієнтирів позицію автора щодо потреби зосередження фокусу дослідження на організації, регламентації та реалізації державного ладу у Республіці Польща.

ВДСД НАВС	
Вх. №	4340
Д	10
кількість аркушів:	2020 р.
сн. док.	15
податок	—

Про актуальність проведеної дисертантом роботи свідчить і те, що вона виконана відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., а також відповідно до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 16 березня 2015 р. № 275, Пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на 2016–2019 рр., схвалених Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 23 лютого 2016 р. (протокол № 2), комплексних науково-дослідних тем Харківського національного університету внутрішніх справ «Законотворча та законодавча діяльність в Україні» (державний реєстраційний номер 0113U008189) і «Правоохоронна функція української держави» (державний реєстраційний номер 0113U00819).

Таким чином, вибір Марчуком Миколою Івановичем вказаної проблеми для дослідження є цілком виправданим, а тема дисертації «Державний лад Республіки Польща» безперечно є актуальною та корисною для науки конституційного та муніципального права, а також має важливе концептуально-пізнавальне та прикладне значення.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації Марчука Миколи Івановича є достатнім. Робота характеризується структурованістю та логічністю викладення матеріалу, а також ґрунтовністю і фундаментальністю, що зумовлене вдалим вибором комплексу методів, вибір яких також корелюється із метою та задачами дослідження.

Із урахуванням об'єкта та предмета дисертації та з метою забезпечення повноти огляду наукової літератури дисертанту вдалося проаналізувати

значну (філософську, теоретико-правову, конституційно-правову, адміністративно-правову тощо) джерельну базу з досліджуваної тематики (дисертантом опрацьовано 693 найменування). Необхідно зазначити, що дисертант зробив ґрунтовний аналіз наукових літературних джерел, які при цьому використовуються ним критично; більше того ведеться полеміка з іншими авторами. Водночас автор неухильно дотримується етики наукової дискусії – максимально точно викладає позиції опонентів, аргументує свою підтримку чи заперечення поглядів інших науковців та практиків. При цьому дисертант супроводжує розгляд зазначених праць їх критичним аналізом і цілком переконливо аргументує та доводить власні підходи та висновки.

Детальний аналіз та систематизація нормативних актів надали здобувачеві підстави стверджувати про необхідність дослідження наявної моделі державного ладу Польської республіки не лише на підставі сучасних праць вчених-конституціоналістів, але й історично зумовлених законодавчих основ, які становлять особливу цінність з позиції еволюційної перспективи поставленої проблеми.

Відповідний рівень обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій дослідження Марчука Миколи Івановича також базується на використанні широкої методологічної бази. У дослідженні здобувачем застосовано комплекс загальних методів пізнання, загальнонаукових, конкретно-наукових та спеціальних методів, зокрема: в основу аналізу природи державного ладу Республіки Польща як багатоаспектного явища покладался *діалектичний метод* (розділи 1–3); завдяки *формально-юридичному методу* обґрунтовано, зокрема, порядок розміщення засад державного ладу в тексті Конституції Республіки Польща (підрозділ 1.1), визначено форму Польської держави за чинною Конституцією 1997 року (підрозділ 1.3), структуровано риси владного дуалізму на місцевому рівні (підрозділи 3.2 та 3.4); *логіко-семантичний метод* сприяв детермінації державного ладу Польщі та його засад (підрозділ 1.1) і став у нагоді під час співставлення категоріального інструментарію конституційного права України та Польщі в межах усього

дослідження; інституційний підхід у поєднанні з порівняльно-правовим методом дозволили на рівні багатьох національних правових систем світу, включаючи Україну, продемонструвати єдність підходів щодо вноормування державного ладу в конституціях низки країн світу (підрозділи 1.2 та 1.4); методи класифікації та групування стали дороговказом при напрацюванні класифікаційної характеристики функцій органів державної влади (підрозділи 1.4, 3.2 та 3.4); завдяки використанню структурно-функціонального методу вдалося встановити особливості конституційно-правового статусу вищих (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3 та 2.4), центральних та місцевих державних органів (підрозділи 3.2 та 3.3); поєднання аналізу та синтезу дозволило обґрунтувати дієвість територіальної організації влади в Республіці Польща за підсумками реформи 1997 року (підрозділ 3.1), виділити європейську функцію польського парламенту (підрозділ 2.1), з'ясувати характер зв'язків між різними рівнями територіального адміністрування (підрозділи 3.3 та 3.4); діяльнісний метод покладался в основу дослідження модернізації територіального устрою та реформування рівнів публічного адміністрування Республіки Польща (підрозділ 1.3); метод правового моделювання сприяв виявленню наслідків впливу новацій окремих складових державного ладу Республіки Польща на форму її державності (підрозділ 1.3); метод конкретно-соціологічних досліджень дозволив проаналізувати рівень демократії в Польщі на сучасному етапі державотворення (підрозділ 1.2); застосування прогностичного методу дозволило виявити тенденції подальшої новелізації конституційного уноормування державного ладу в Республіці Польща та вказати на можливості використання польського досвіду в означеній сфері на українському ґрунті (підрозділи 2.4 та 3.2).

Загалом усі методи, що подані в дисертаційному дослідженні, використовувалися автором у взаємозв'язку та взаємозалежності. В результаті це забезпечило всебічність дослідження та повноту досягнення завдань, які були поставлені автором перед дослідженням.

Вдалим вбачається визначення дисертантом *мети дослідження*, яка на

думку автора роботи полягає в тому, щоб на основі аналізу наявних наукових підходів, чинного законодавства Республіки Польща та практики їх реалізації визначити сутність і особливості організації державного ладу Республіки Польща, шляхи його вдосконалення та можливості використання в Україні польського досвіду конституційного моделювання державного ладу.

Відповідно до цього чітко означені завдання, що конкретизують шлях досягнення поставленої мети та визначають логіку структури роботи (стор. 20–21 дисертації).

Наукова новизна одержаних результатів. Оцінюючи основні здобутки проведеного дисертаційного дослідження, вважаємо за доцільне зазначити такі основні результати, що мають вагому наукову новизну.

В цілому успішне розв'язання автором поставлених задач і досягнення мети дисертаційного дослідження забезпечили новизну дисертації, яка полягає в тому, що вперше в юридичній науці проведено комплексне конституційно-правове дослідження державного ладу Республіки Польща. Зокрема дисертантом вперше комплексно представлено стан польської конституційно-правової доктрини з проблем державного ладу Республіки Польща; долучено до наукового обігу широке коло польських конституційно-правових джерел за вказаною проблематикою, що, поміж іншим дозволило йому запропонувати авторське визначення державного ладу як нормативно врегульованої та гарантованої системи суспільних (суспільно-політичних) відносин з організації та владної діяльності держави, яка опосередковується через функціонування державних і самоврядних інституцій (органів) та обумовлюється конкретно-історичним рівнем розвитку відповідного державно-організованого суспільства (стор. 24 дисертації).

Крім того, автором наглядно продемонстровано незавершеність процесу доктринального виокремлення та систематизації засад державного ладу Республіки Польща, причиною чого визнано домінування в польській науці конституційного права так званого широкого підходу до сприйняття державного ладу і включення до його змісту, крім системно-структурних

елементів, ще й певних складових суспільного, господарського та політичного устрою, зокрема й тих, що дотепер не мають повністю визнаного та самостійного нормативного значення, а також вказано на необхідність сприйняття їх змісту у відповідності до норм права Європейського Союзу.

У роботі також розкрито систему засад державного ладу Республіки Польща у вузькому сенсі слова. На підставі системоутворюючих факторів у ній виокремлено дві підсистеми – загальні та спеціальні засади організації та здійснення влади в державі. При цьому до загальних віднесено засади спільного (загального) блага (добра), демократизму, правової держави, соціальної держави, унітаризму (неподільності держави), верховної влади (суверенітету) народу, республіканізму, а спеціальні, у свою чергу розподілено на три групи: 1) основоположні принципи побудови апарату публічної влади (поділ влади, доповнений системою стримувань і противаг; структурний дуалізм публічної влади (державна влада і територіальне самоврядування); ієрархічність органів державної влади); 2) основоположні принципи функціонування апарату публічної влади (поєднання представницьких і безпосередніх форм здійснення влади народом, законності, дотримання норм міжнародного права, самоврядність, муніципальний дуалізм, субсидіарність); 3) основоположні принципи взаємодії органів державної влади з іншими суб'єктами конституційно-правових відносин (співпраця гілок влади, їх органів та органів самоврядування; децентралізація влади; часткове роздержавлення владних функцій).

На підставі матриці тотожності напівпрезидентських республік автором розкрито специфіку польської моделі напівпрезидентської форми правління, яка виявляється в таких напрямках: а) відносини в межах законодавчої влади, між Сеймом і Сенатом; б) відносини між Парламентом, його палатами та Президентом; в) відносини між Президентом, Парламентом та Радою Міністрів; г) відносини між Парламентом і Радою Міністрів; г) відносини між Президентом і Радою Міністрів та її членами.

У контексті проведеної у Республіці Польща адміністративно-

територіальної реформи та з урахуванням трьох наявних у ній видів територіального поділу (основний, допоміжний, спеціальний), обґрунтовано висновок, що за формою державного устрою Республіка Польща є симетричною, відносно децентралізованою унітарною державою, котра виявляє тенденцію до подальшої децентралізації.

В дисертації також продемонстровано транзитний характер польської демократії через розкриття основних складових соціальної динаміки (на прикладі політико-правових подій початку 2000-х років).

Крім того на основі системно-структурного аналізу здобувачем доведено, що розвиваючи концепцію поділу та збалансування влади, Конституція Республіки Польща 1997 року покладає в основу структурування владного механізму принцип дуалізму: законодавчу владу реалізують Сейм і Сенат, виконавчу – Президент і Рада Міністрів, судову – суди та трибунали, на місцях державна виконавча влада поєднується з місцевим самоврядуванням.

Також удосконалено позиції юридичної науки стосовно еволюції інституційно-функціональної організації державної влади в Республіці Польща, зокрема виявлено, що характерною рисою змін у владній системі Республіки Польща з моменту її вступу до Європейського Союзу став факт зміцнення виконавчої влади, у тому числі за рахунок представницьких повноважень законодавчого органу. У даному зв'язку стверджується, що інтеграційні процеси в межах Європейського Союзу ведуть до подальшого поглиблення цього процесу, втім акцентується, що зміцнення виконавчої влади за рахунок законодавчої влади в Польщі є можливим лише в тій мірі, що її допускає чинна форма правління.

Крім того модифіковано наукові уявлення про співвідношення концепцій демократичної, правової та соціальної держави, зокрема обґрунтовано позицію, що названі принципи в Республіці Польща змістовно поєднано в єдину конституційну конструкцію, що вказує на нерозривність їх сприйняття як комплексної засади її державного ладу на нинішньому

конкретно-історичному етапі розвитку.

У представленому дисертаційному дослідженні зревідовані наявні наукові підходи до теорії поділу влади, у тому числі продемонстровано, що в умовах, коли польські еліти подекуди ігнорують ліберальну систему стримувань і противаг і не вбачають необхідності в конституційному обмеженні влади більшості – обмежень, які формують основу законодавства ЄС, збалансування й належне функціонування владного механізму досягається не стільки через сепарацію влад та їх взаємне стримування, скільки через конституційно визначений обов'язок їхньої співпраці.

У контексті польських традицій державотворення конкретизовано поняття центральних органів виконавчої влади Республіки Польща, зокрема доведено, що під ними слід розуміти організаційні підрозділи публічної адміністрації, нормативно відокремлені за предметною компетенцією та організаційно, персоніфіковані фізичними особами, які займають ці посади за призначенням і уповноважені в межах, передбачених законом, виражати волю Польської держави;

Крім того автором удосконалено усталені підходи до побудови взаємовідносин між підсистемами публічної влади. Так на прикладі Республіки Польща продемонстровано, що певним механізмом модернізації такої побудови виступають допоміжний і спеціальний поділи територіального устрою, в основі яких лежить не стільки територіальний, скільки функціональний критерій, безпосередньо пов'язаний з виконанням завдань місцевим (територіальним) самоврядуванням та органами з особливою компетенцією («приєднаною адміністрацією»).

Дослідження автора сприяло подальшому розвитку: ключових підходів до розуміння юридичної природи та конституційних моделей бікамералізму; наукових уявлень про роль глави держави в напівпрезидентській республіці; наукових тверджень про природу дуалізму виконавчої влади в політичній системі Республіки Польща; наукових підходів щодо подальшої інституціоналізації центральних органів виконавчої

влади Республіки Польща; усталених в юридичній науці положень щодо місця і ролі органу конституційної юрисдикції в національному владному механізмі; положень про специфіку самоврядної діяльності в Республіці Польща а також пропозицій щодо вдосконалення державного ладу України за польським зразком; зокрема, обґрунтовано доцільність: а) доповнення принципу поділу державної влади вимогою співпраці всіх її гілок; б) переходу від монокамералізму до бікамералізму як форми поєднання загальнодержавного і регіонального представництва в парламенті; в) запровадження в державний механізм України спеціального органу конституційної юрисдикції – аналогу польського Державного Трибуналу як судової інстанції, уповноваженої вирішувати питання про винуватість вищих посадових осіб держави у вчиненні злочинів; г) запровадження принципу доповнення (субсидіарності) під час здійснення конституційної реформи щодо децентралізації.

Оцінка змісту дисертації та ідентичності змісту автореферату та її основних положень. Структура дисертації Марчука Миколи Івановича повністю відповідає логіці дослідження, сформульованій меті та завданням. Робота складається з анотації, вступу, 3 розділів, що поділяються на 12 підрозділи, висновків, списку використаних джерел (693 найменування на 64 сторінках) та додатків (на 28 сторінках). Повний обсяг дисертації складає 516 сторінок, із них основний текст дисертації – 404 сторінки.

Вступ містить усі необхідні для дисертаційного дослідження рубрики, а саме: обґрунтування вибору теми дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами та планами; мету і завдання дослідження, його об'єкт і предмет, а також методи, що використовувалися при його здійсненні; інформацію про наукову новизну та практичне значення одержаних результатів і особистий внесок здобувача; відомості про апробацію матеріалів дисертації, а також її структуру та обсяг.

У роботі здійснено ґрунтовний аналіз стану наукового розроблення законодавчих основ державного ладу Польської республіки на різних етапах

її післявоєнного розвитку. Значна увага приділена методології проведеного конституційно-правового дослідження та нормативно-правовому забезпеченню організації та функціонування державно-владного механізму.

Привертає до себе увагу дослідження основних напрямків модернізації чинної конституційної моделі державного ладу Республіки Польща з урахуванням тенденцій подальшої євроінтеграції цієї держави, а також динаміки політичних, соціальних та економічних процесів як усередині країни, так і в Європейському Союзі в цілому.

Значна увага у роботі приділена дослідженню польських традицій моделювання державного ладу. При цьому автор чітко виділяє суто польські національні напрацювання та рецепційовані з німецької й французької моделей державного ладу рішення.

Цілком логічним вбачається той факт, що автор не оминув увагою Конституцію Польщі 1997 року як основу для подальшої модернізації її державного ладу. В роботі розкрито аспекти впливу на Основний закон Польської республіки правової доктрини та особливості конкретизації його положень в законах та підзаконних нормативно-правових актах.

З позитивної сторони слід відмітити і вміле використання автором при аргументації власних підходів до розуміння системно-структурних та функціональних зв'язків між складовими елементами державного ладу Республіки Польща судової практики Конституційного трибуналу та директивних рішень Європейського Союзу.

У висновках до дисертації знайшли своє відображення узагальнені результати проведеного конституційно-правового дослідження, спрямовані на розв'язання важливої проблеми, яка полягає у визначенні сутності і особливостей організації державного ладу Республіки Польща, пошуку шляхів його вдосконалення та можливостей використання в Україні польського досвіду конституційного моделювання державного ладу.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Результати

дисертаційного дослідження характеризуються теоретичною та практичною цінністю, оскільки його результати можуть бути використані у:

- науково-дослідній сфері – як підґрунтя для подальших фундаментальних і галузевих юридичних досліджень з питань детермінації засад державного ладу, децентралізації владних функцій, здійснення подальших реформ територіального поділу України та Республіки Польща (акт Харківського національного університету внутрішніх справ від 09 січня 2020 р.; акт Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 16 січня 2020 р.);

- сфері нормотворчості – для модернізації чинної конституційної моделі державного ладу України, вдосконалення різноманітних норм інституту державного ладу України та Польщі, які визначають особливості конституційно-правового статусу вищих національних органів влади, механізму здійснення влади та її децентралізації, організації територіального устрою України та Польщі; стосуються територіальної організації влади в сучасній державі; безпосередньо характеризують можливості розвитку інституту конституційної юстиції, зокрема за рахунок запровадження аналогу Державного Трибуналу в Україні; визначають специфіку й тенденції розвитку муніципального дуалізму як одного з ключових принципів здійснення влади на місцевому рівні тощо;

- правозастосовній діяльності – з метою вдосконалення механізму здійснення влади, посилення впливу інститутів громадянського суспільства на процес ухвалення рішень щодо питань місцевого значення; роздержавлення правоохоронної функції держави; (Акт науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук № 3 від 09 січня 2020 р.);

- освітньому процесі – під час підготовки підручників і навчальних посібників з дисциплін «Конституційне право», «Муніципальне право», «Державне право зарубіжних країн», «Напрями розвитку науки конституційного права», «Юридична компаративістика» (акт Харківського

національного університету внутрішніх справ від 08 січня 2020 р.; акт Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 16 січня 2020 р.) (стор. 28–29 дисертації).

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях.

Основні положення дисертації відображено у 37 наукових працях, серед яких монографія, 22 наукові статті (15 статей опубліковано в наукових фахових виданнях України, 7 – у наукових виданнях іноземних держав) та 14 тезах наукових доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах та круглих столах.

Автор також приймав участь у підготовці посібників, навчальних підручників, які безпосередньо чи побічно стосуються проблематики заявленої теми дисертаційного дослідження.

В опублікованих працях дисертантом повно викладено наукові положення, висновки і рекомендації.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Водночас, як і при дослідженні будь-якої складної проблематики, в зазначеному дисертаційному дослідженні містяться дискусійні положення, які можуть стати підґрунтям наукової дискусії і напрямами подальшої розробки даної проблеми.

1. На стор. 53 дисертації автор зазначає, що система засад державного ладу має своїм джерелом не лише норми Конституції, але й положення законів та приписів квазідержавного характеру (правових норм Європейського Союзу). Водночас при здійсненні поділу засад державного ладу на дві підсистеми – загальні та спеціальні засади організації та здійснення влади в державі автор керується лише текстом Конституції Республіки Польщі 1997 р. (стор. 56 дисертації), що на нашу думку видається нелогічним, чи потребує додаткового пояснення.

2. Подекуди у тексті дисертації одночасно зустрічається термінологія, якою оперують польські конституціоналісти без одночасної

чіткої її кореляції з українськими аналогами. Так, на стор.103 дисертації автор говорить про «раціоналізовану парламентську систему організації влади або ж змішану, що поєднує елементи раціоналізованої парламентської системи та президентської, з домінуванням першої». У той же час на стор. 105 йдеться про «раціоналізовану парламентсько-урядову систему» та вказується на «парламентсько-президентський характер Польської республіки».

3. На сторінці 108 дисертації автор зазначає на проблемах раціоналізації системи державного правління, закріпленої в Конституції 1997 р. При цьому в якості прикладу наводить «узалежнення сили» Сейму від його здатності сформувати відповідну більшість і захист від так званої негативної більшості, що унеможливило ефективне виконання урядом своїх конституційних завдань і повноважень». На нашу думку у даному випадку мова йде швидше про елементи системи стримувань та противаг, що є характерними для польського державного механізму, тим більше що далі автор говорить про «прагнення до зміцнення позиції Ради Міністрів та її Президента (Голови) в системі державного управління, з метою забезпечення цій системі стабільності та ефективності дій, але без недемократичного обмеження прав парламенту щодо здійснення його основоположних функцій», «функцію політичного арбітражу Президента» (стор. 109 дисертації) тощо.

4. Додаткового пояснення потребує й теза автора про роль і місце органів самоврядування в системі поділу влади Республіки Польща, зокрема з огляду на позицію Конституційного Трибуналу, відповідно до якої, «органам самоврядування належить гарантована Конституцією частка в реалізації влади, яка полягає у виконанні передбачених законами державних завдань», тим більше, що, як зазначається у дисертації, «Конституційний Трибунал визнає, що у трикутнику влади в Польщі органи самоврядування представляють виконавчу владу» (стор. 175–176 дисертації).

5. Такою що потребує додаткового пояснення видається й позиція автора про потребу розуміння функції контролю, яку здійснює

Конституційний Трибунал щодо конституційності тих чи інших норм права, як «доповнення до судового правосуддя», тому що цей орган діє на користь правосуддя, корегуючи право, яке інтерпретується та застосовується судами (стор. 302 дисертації).

6. Досить спірною на польському ґрунті видається теза про те, що місцеве (територіальне самоврядування) має універсальний характер і не залежить від системи державного управління (стор. 309 дисертації), адже у подальшому автор сам говорить, що органам місцевого самоврядування у цілому та, особливо, повітовому їх рівневі (на якому окрім місцевого самоврядування існує також урядова управлінська структура (стор.340 дисертації)) належить ряд управлінських повноважень (у тому числі делегованих) характерних саме для урядової адміністрації (стор. 338 дисертації), тобто органів державного управління в українській редакції терміну.

Зазначені зауваження не впливають на загальну високу позитивну оцінку дисертаційного дослідження Марчука Миколи Івановича, а носять дискусійний характер.

Дисертаційне дослідження Марчука Миколи Івановича виконано дисертантом самостійно, є комплексним, фундаментальним дослідженням, всі сформульовані в ньому положення та висновки обґрунтовані та аргументовані. Вважаємо, що робота написана на ґрунтовній джерельній базі та з врахуванням теоретичних положень та фактологічного Автореферат дисертації М.І. Марчука відтворює основні положення та висновки дисертації.

На наш погляд, є усі підстави для позитивної оцінки Марчука Миколи Івановича як науковця, оскільки він у дисертаційному дослідженні наочно демонструє евристичний стиль мислення, здібність робити самостійні висновки, критично оцінювати досягнуте в науці, узагальнювати різні підходи до теоретично та практично складних питань, що розглядаються у дисертації.

Загальний висновок. Дисертація Марчука Миколи Івановича на тему «Державний лад Республіки Польща» є самостійною завершеною науковою працею, яка відповідає вимогам, встановленим пп. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 від 24.07.2013 р. зі змінами, а дисертант заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.

Офіційний опонент:

**доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного права
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка**

О.П. Васильченко

Підпис засідуючого
Вченої сесії НДЧ
Кардунь Н.В.
09.10.2020р.

